

חוץ מארבע אמות לקברים (ז). ויש לזהר שלא ילכו אנשים ונשים ביחד לח).

פרק יט

מנהגי ערב ראש השנה

א. יש נוהגים ללקות מלקות ארבעים בער"ה א), ואנו אין נוהגין כן ב).

ב. ראוי לכל אדם לתת לב קודם ר"ה לסדר לעצמו התפילות והפיוטים וללמוד פירוש הדברים שיהיו שגורים בפיו בימים נוראים, גם

לז) מפי מו"ר מפאפא זצ"ל שכן המנהג, וכע"ז כתב בספר פני המים (על דיני תשליך) דף י"ג שבצאנו ביום היא"צ הולכות הנשים רק מצד השני על חלון האוהל או ביום שלפניו או שלאחריו.

לח) יערות דבש דף פ"ח שתיקן שאף בער"ה ועיו"כ לא ילכו האנשים ונשים יחד לבית הקברות להתפלל רק הנשים ילכו ביום שלפניו. (וכאן המקום לכתוב שמו"ר מפאפא זצ"ל לא היתה דעתו נוחה בכלל שילכו הנשים לביה"ק, ובעת הקמת המצבה של אחות הרבנית שתחי' לא הסכים רבינו ז"ל שהרבנית תלך להקמת מצבה, ע"כ).

א) סדר היום בסדר ער"ה דף כ"א, קיצור של"ה מס' ר"ה דף כ"ז, יפה ללב סי' תקפ"א אות ו' וכה"ח סקנ"ח, ודעתו שיותר טוב ללקות בער"ה מעיו"כ שהרי אוכל ושותה בו כמו יו"ט ואין לוקין ביו"ט.

ב) כי בשו"ע סי' תר"ז ס"ז ומט"א שאסף כל מנהגי ישראל לא נזכר כלל הך מנהגא רק בעיו"כ.

ילמד לבניו ובני ביתו סדר התפילות כדי שלא יצטרך להפסיק בר"ה ויוה"כ להראות להם הסדר ג). לכן נכון לבני ישיבות ותלמודי תורה ובתי ספר לבנות שיקבעו סדר למודים מיוחדים בענינים אלה.

ג. כל היום יעסוק בתורה ובמצוות ולא יסיח דעתו כל היום מתשובה ומכ"ש שיפשפש בעבירות שבין אדם לחבירו ולא ימתין עד ערב יום כיפור אלא יקדים עצמו לבקש מחילה כבר בער"ה ד).

ג) בה"ט סי' תקפ"ב סק"ג ומט"א סי' תקפ"א סנ"ח. וכ"כ בדרשות רבי טיאה ווייל (בן הקרבן נתנאל) כמה פעמים אמרתי שבהגיע ימי אלול, מחויב כל אדם ללמוד פירוש המילות. ואמרו על הגאון הב"ח ז"ל, שהיה קובע בכל אלול ללמוד דף א' מן המחזור, ועכ"פ תפלות י"ח שהם זכרונות מלכיות שופרות מחויבים לידע פירוש המילות, והאיך יעלה על לב שידבר לפני מלך ולא יודע מה ידבר. וכ"כ בדרכי חיים ושלום אות תשי"ב: לפני הימים נוראים היה דרכו לעיין במחזור ופירושי הפיוטים הקדושים של ר"ה ויו"כ וגם המנגנים נכנסו אליו לשורר הניגונים המסודרים וגם אז היה המחזור פתוח לפניו כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה, וכ"כ בספר ביתו נאווה קודש עמוד ע"ח שהרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע בעיר פעסט הראה את נוסח תפלת שחרית לפני אחיו מבילגוריי זצ"ל כמה ימים לפני פרוס ר"ה עיי"ש, וכ"כ בלקו"ש ח"ט עמוד תס"ד, הוראת נשיאנו הק' אשר היורד לפני התיבה יעבור תחלה על התפילות ובפרט הפיוטים לדעת לכל הפחות פירוש המילות ואף אם עשה כזה לפני שנה הנה יעשה ככה בכל שנה קודם שיורד לפני התיבה בתור ש"ץ.

ד) חיי"א כלל קל"ח ס"ה, קשו"ע סי' קכ"ח סי"ד וכה"ח סקנ"ט, וראה בספר השיחות תשי"ה ער"ה אות ד' בשם הגה"ק בעל צמח צדק שער"ה צריך לומר תהלים עם דמעות מעומקא דליבא, אכן גם מתוך שמחת הנפש שבעלי צבא אומרים כשכובשים אינם כובשים מתוך דמעות רק מיט א מאר"ש עיי"ש.

וראה בספר השיחות (תש"ד) עמוד א' בשם כ"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע שבער"ה יש לומר תהלים כל היום, לשוב בתשובה על המעשים שעשו בשנה שעברה, כדי שבתפלת ערבית דר"ה כבר יהיו נקיים וזכים עכ"ד, וראה בספר מזכרת פאקש שהגאון רבי זוסמאן סופר ז"ל עסק רוב היום בער"ה בספר שלי"ה.

ד. יש להשתדל להתפלל במחזור מדויק ומוגה, לכן יכין מחזור מדויק ה).

ה. יש לבדוק את המחזורי החדשים שלא יהיו הדפים דבוקים כי בשבת וי"ט אסור לפתחם, ואם הדפים היו נפרדים ונדבקו אח"כ בדבק בעת הכריכה מותר לפתחם, לבד אם נדבק במקום האותיות דאסור משום מחיקה ו).

ו. מנהג כמה חסידים ואנשי מעשה לקנות סכין חדש בער"ה והיא סגולה לפרנסה ז).

ז. יש להשחזי הסכינים בער"ה ח).

ה) קשו"ע סי' קכ"ט ס"ב, חיי"א כלל קל"ט ס"ז ואלף המגן סי' תקפ"א ס"ק קל"ט.

ו) שו"ע או"ח סי' ש"מ סי"ד, מ"ב סקמ"ה וביאור הלכה שם.

ז) ספר סגולת ישראל מערכת ר' אות ד' בשם הגה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע שאמר שיקנה כל אחד בער"ה סכין חדש וישחיונו ומסוגל לפרנסה על כל השנה עיי"ש. וכ"כ בספר זכרון טוב דף כ"ג ע"ב שהגה"ק מנעשחיו זי"ע אמר שרבינו מלובלין זי"ע חילק להמקורבים סכינים על ר"ה לסגולה על פרנסה. אכן יש להעיר בשיחות הר"ן אות ט' והובא בשמירה מעליא אות פ"ה ובסוף ספר בעש"ט עה"ת שהבעש"ט הק' אמר שלא יתן לחבירו סכין במתנה. ולעומת זה ראה בלקוטי אמרים ח"ב מכתב א' שכתב הרה"ק רבי ברוך ממזיבוז זי"ע: יקבל כ"ק ממני מנחה קטנה סכין ומזלג של כסף יקובלו לריח ניחוח, וצ"ע. ועיי' במנהגי מהרי"ו אות תקכ"ז: ידקדק לכל אחד מבני ביתו סכין חדש לר"ה, וכן מנהג לעלוב.

ח) כ"כ בספר מעשה יחיאל (להרב יחיאל היבנער תרס"ז) פרשת בשלח אות יו"ד עה"פ והכינו את אשר יביאו כתבו הפוסקים דהוא מלשון לאתים ולמזמרות, דצריך להשחזי הסכין מער"ש ויש קבלה מהרה"ק מלובלין זי"ע

ח. מצות קבלת פני רבו יש לקיים גם בר"ה וביו"כ ט).

ז. בבית הכנסת תולים פרוכת לכנה לכבוד היום מר"ה עד אחר יו"כ, וכן על הבימה ועל התיבה פורסים מפה לכנה ומלבישים את ספרי התורה במעיל לבן י).

י. יכין פרי או בגד חדש לצורך ברכת שהחיינו בליל שני דר"ה וכן

להיות בר"ה בכיסו סכין חד וחלק נגד השם הפרנסה המרומז בס"ת של פותח את ידיך וי"ל ביום הששי מרומז על ער"ה גמר של חודש הששי עכ"ד. ובאמת מבואר בשו"ע סי' ר"נ ס"א שזה מכבוד שבת ורמז לדבר (איוב ה' כ"ד) וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא שחז"ל פירשו על השחזות הסכין בער"ש וכ"ש ביום ער"ה שהוא סימן יפה לכל השנה כולה.

ט) כ"כ טורי אבן ר"ה ט"ז ע"ב שחז"ל למדו שיש להקביל פני רבו משונמית שאמר עלי לא חודש היום ומפרש דחדש היינו ר"ה שנאמר תקעו בחודש שופר עיי"ש. וכ"כ פענח רזא עה"ת סוף פרשת ראה כי שלש פעמים בשנה יראה וכו' כתיב מלא בו"ו לרמז כי בו' פעמים צריך להקביל פני רבו, בשלש רגלים, ובר"ה וביו"כ, ושמיני עצרת, וכ"כ בפנים יפות עה"ת סוף פרשת ראה, מדרש פנחס אות ה' דף מ"ג וליקוטי מהר"ן תנינא סימן צ"ד שמצוה לנסוע אל רבו על ר"ה עיי"ש. וכ"כ בתורת שלום (חב"ד) עמוד קפ"ח.

וראה באלף למטה סי' תקצ"ב סק"ב דבש"ס דיומא משמע דאף ביו"כ היו הולכין לקבל פני רבו, וסיים: ועכשיו אף בר"ה אין הולכין והטעם לפי שמאריכין בתפלה ואין זמין מקדושת היום, כי ע"י ההליכה אנה ואנה בא לידי מחשבות וערבוב לכן טוב שבת בית עכ"ד משמע דהיכא דליכא חשש זה כגון לנסוע קודם ר"ה מודה דיש מצוה לקבל פני רבו.

י) מט"א סי' תרי"ט ס"ו כתב זה גבי עיו"כ, והמנהג כן בר"ה ועשי"ת.

בעל התוקע יכין בגר חדש לברך עליו שהחיינו בתקיעת שופר ביום שני יא), גם יכין פתילות לנרות שמן דאין גודלים פתילות ביו"ט יב).

יא. אין להקיז דם בער"ה, ובלילה של ער"ה מותר יג).

יב. המנהג לפרוע החובות וגדרים ונדרות בער"ה ומה שחייב לצדקות יד).

יג. נותנים צדקה לעניים טו), ומספקים להם צרכי החג טז).

יא) מט"א סי' תקפ"א סנ"ב.

יב) כדקיי"ל בסי' תקי"ד ס"ט.

יג) שו"ע סי' תס"ח ס"י שלא להקיז דם בשום עיו"ט, וכ"כ בנוהג כצאן יוסף עמוד רס"ב, ועי' ברבנות אפרים ח"א סי' ש"מ שנסתפק בזה עיי"ש ולא ראה הנ"ל.

יד) מנהגי וורמיישא עמוד קמ"ד וזכר דוד מאמר ג' פ"ט, דכשאינו משלם אז מידת הדין מתוחה עליו עיי"ש.

טו) ד"מ אות ד' ורמ"א סו"ס תקפ"א.

טז) פרי"ח סי' תקפ"א וז"ל: אני רגיל לשלוח מנות לעניים בער"ה כדכתיב ושלחו מנות לאין נכון לו ומט"א סנ"ב, וכ"כ בספר אור החכמה (להרה"ק אורי פייביל מקריסנאפאלא) בדרוש לר"ה עיי"ש, ובספר כתר שם טוב (גאגין) ח"א עמוד ס' העיר דלמה לא נתפשט המנהג בתפוצות ישראל וכתב בלקו"ש חי"ד בהוספות הטעם שלא רצו לתקן מנהג זה לשלוח לעניים בער"ה, שענין אכילת בשר שמן ושאר דברים טובים שאוכלים בר"ה הוא לסימן טוב ולכן אינו נכון להכריז שיהיו בר"ה עניים, שהרי יכול להיות ישועת ה' כהרף עין, והפסוק בנחמיה שם מדובר לשלוח מנות בר"ה עצמו ומ"מ נכון להנהיג לשלוח לעניים הזקוקים צרכי ר"ה עיי"ש.

יד. בשנת השמיטה יש לזכור לכתוב פרוזבול קודם ר"ה יז, ויש נוהגים לכתוב פרוזבול גם בערב שנת השמיטה קודם ר"ה של שנת השביעית יח, ולא יסמוך לעשות אחר הצהרים פן ישכח יט).

טז. מנהג העולם לאפות חלות עגולות מר"ה עד הו"ר כ).

טז. יבין פירות וירקות שאוכלים בלילי ר"ה לסימן טוב כא).

יז. יש להשאיר אש דלוקה למען שני ימים כדי להדליק ממנה גרות ולבשל המאכלים ביו"ט כב).

יח. כשחל ר"ה ביום ה' עושים עירוב תבשילין, ופרטי דיני עירוב

יז) שו"ע חו"מ סי' ס"ז כל הסימן.

יח) נתבאר באריכות בנטעי גבריאל הל' שמיטת כספים.

יט) כ"כ בלקו"ש ח"ז עמוד שני"ו שטוב לערוך את הפרוזבול מיד אחר התרת נדרים שבאותו שעה מזומנים לפניו בלא"ה ג' אנשים כשרים המהווים בי"ד עיי"ש, ובחלק כ"ד עמוד שט"ז.

כ) תורת משה ח"ס מהדורא רביעית ר"ה עיי"ש הטעם. ובמנהגי בית אליק אות קע"ד שמנהגם ששתי החלות היו מצוירים, אחת כסולם לסימן שיעלו התפילות למעלה, והשני כצפור לסימן כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות עלינו.

כא) מחזור בית דין דף ל"א ע"א, והוסיף דדברים שצריכים בדיקה וכדומה יעשו זאת מבעוד יום.

כב) פשוט דאסור להוליד אור ביו"ט כדאיתא בשו"ע סי' תק"א.